



SÖNDERFALLET

Såväl till innehåll som till form tar Fredrik Nybergs nya bok *Ruiner* avstamp i utgrävningen. Men i de förvittrade lämningar och sediment som friläggs är det förvånande nog den plågade samtidsmänniskan som syns tydligast, menar Sofia Roberg i sin recension av boken. Med återhållet patos skriver Nyberg fram ett orostyngt och sönderfallande nu.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

Ljudkonstnären William Basinskis *The Disintegration Loops* går på repeat i bakgrunden medan jag läser Fredrik Nybergs nya diktsamling, *Ruiner. Första häftet (I-XXII)*. Vad skulle kunna vara ett mer passande soundtrack till en dikt om sönderfall? Basinskis låtar är nämligen en gestaltning av just detta: de uppstod när han skulle föra över analoga inspelningar från 1980-talet till digitalt format, och han märkte att bandets magnetskikt föll sönder mer och mer under tiden det spelades av – vilket skapade kusliga sprickor och hack i musiken. Färdigställandet av projektet sammanföll dessutom med attacken mot World Trade Center 11 september 2001, och Basinski såg ett samband mellan musiken och händelsen. Han filmade nedfallet från de kollapsade tornen från taket till sin studio, och *The Disintegration Loops I* blev ljudspår till filmen av Manhattans trasiga skyline.

I sin nya bok panorerer Fredrik Nyberg vår civilisation, och ser överallt grader av förfall. De tjugotvå dikterna benämns "ruiner", och i dessa ruindikter gestaltas en allt varmare värld där den fossila ekonomin framstår som en ruin i sig och "naturens tålmod" är slut, samtidigt som diktjaget överväger att söka tröst i vinet istället för i skrivandet. Dikterna rör sig genom historiens tidslager i ett slags poetisk utgrävning, en arkeologisk dikt som söker efter – ja vad? Det mänskliga, kanske, detta *något* utspänt mellan djurisk kroppslighet och abstrakta idéer, mellan biologiskt liv och civilisationens ornament.

Alla dessa "ruiner" är dock inte dikter – insprängt bland de mer igenkännbara Nybergiska formerna återfinns även tre prosaberättelser, som också utgör några av samlingens mest intressanta delar. För hur mycket jag än uppskattar Fredrik Nybergs språk-knådande poesi, med sina lekar med egennamn och undersökningar av ordens förbindelser med varandra såväl som med världen, så hade ytterligare en bok i samma stil som hans senaste produktion kanske fått mig att tänka: jaha. Jag säger *kanske*, för Nybergs poetiska arbetsmetod där disparata texter återbrukas och förvanskas skapar en rik text som gräver ned genom lager av mer-än-mänsklig historia – en metod som lämpar sig väl för ämnet som han här utforskar. Men det är ändå i berättelserna som Nyberg verkligen fångar, ja nästan hypnotiserar mig (kanske hjälper musiken till) med de märkliga, fragmentariska och suggestivt framskrivna öden som återges.

Den centrala av dessa berättelser har tre tidsskikt och två olika scener. Den utspelar sig dels i Carl von Linnés (eller kort och gott Carl von, som han kallas i dikten) gård Hammarby utanför Uppsala under 1760- och 1860-talen, dels i Mellanöstern där en av Linnés lärjungar (eller proteser som dikten kallar dem) befinner sig på forskningsresa. Intresset för Linné går långt tillbaka i Nybergs författarskap: diktsamlingen *Blomsterur* från 2000 bygger sitt poetiska system med inspiration från naturalistens blomsterur – en samling växter som ska indikera dygnets timmar genom att de öppnar och sluter sig på olika tider. Nybergs fascination för Linnés stränga ordnande har en parallell i hans eget intresse för poetiska system, men som han själv uttryckt det så växer hans system fram ur praktiken snarare än tvärtom.

Att han återkommer till Linné nu är kanske inte så konstigt. Förändring och förfall är processer som utmanar systematiken: "Hur ska också förskjutningarna och förvandlingarna få plats i taxonomin? I stenhuset och i skåpen?" är frågor som ställs i texten. Det finns en spänning här som Nyberg fångar in, vars ringar når djupt in i samtidsmänniskans upplevelse av att befinna sig i en värld som förändras alldeles för fort, så att begreppen och systemen inte hänger med (vare sig det är klimatförändringar, flyktingströmmar eller normkritik som bekymrar en). I berättelsen möter vi en

åldrande Carl von som bekymrar sig över pengar och kvarlåtenskap, som jagas av en rädsla över att förlora allt han samlat. Kanske håller han själv på att bli någon annan? Samtidigt befinner sig en av hans främsta lärjungar på sin sista resa i Mellanöstern, där han kommer att dö i malaria innan han hinner skicka hem särskilt mycket material. Hundra år senare går några personer runt i Hammarbys ruiner och studerar det som ett "naturligt arkiv". Hur mycket man än arbetar med sitt monument kommer man att dö och i bästa fall lämna efter sig en ruin.

Detta prosastycke föregås av en kortare berättelse om en familj på en gård i en glänta, i en tid som jag bara kan beskriva som mytologisk. Och det är också vad som karaktäriserar denna berättelse: den visar på hur klimatförändringarna kanske bäst beskrivs genom myter och sagor. För det är svårt att inte läsa berättelsen som en allegori – om än en komplex sådan – över klimatförändringarna och artutdöendet: familjen tampas med "Besökarna" som, likt väsen ur någon folksaga, stjälar saker från gården. Alla möjliga användbara saker tar de, så fort gården står obevakad. Och de blir allt mer påflugna – till slut gör besökarna sina råder mitt framför familjens ögon. De beskrivs då som en svärm: "Besökarna saknade i stort individuella drag och var svåra att skilja sinsemellan. Det var också nästan omöjligt att räkna deras virvlande antal. Och de kom aldrig en och en. Aldrig ensamma." Beskrivningen för även tankarna till det ekokritiska begreppet *hyperobjekt*, som också dyker upp i ett par av dikterna – i den sextonde ruinen upprepas frågan "Går hyperobjekten alls att fatta?". Timothy Morton myntade begreppet som ett sätt att tala om de entiteter, ofta skapade av människan, som påverkar oss men övergår vår fattningsförmåga eftersom de existerar på en annan skala i tid såväl som i rum. Kärnavfall och klimatförändringar är två tydliga exempel. I min läsning blir den femte ruinen alltså en slags mytisk berättelse om den pågående krisen, som ju präglas av att saker försvinner och svämmar över (vilket också händer i narrativet).

Jag kommer att tänka på Johannes Heldéns *Astroekologi*, som gestaltar hur omgivningen genomgår en obegriplig förändring, men medan Heldén konsekvent använder sig av science fiction-genren vänder sig Nyberg här snarare "bakåt" mot folksagan. Men båda exemplen pekar mot något som jag tror är en viktig men kanske underskattad aspekt av den av förklarliga skäl allt större genren klimatlitteratur – nämligen betydelsen av den mytologiska dimensionen. Kanske är det bara genom myten och det fantastiska som dessa obegripliga, ogripbara, svärmande hyperobjekt kan gestaltas på ett meningsfullt sätt? Precis som att *Twin Peaks* är den bästa skildringen av atomåldern, av *betydelsen* av människans uppfinnande av kärnvapnen.

Ruiner är en samling texter som försöker famna hela vidden och bredden i den ekologiska frågan, där den ojämna fördelningen av resurser och flyktingströmmar inte kan skiljas från artutdöende, stigande temperaturer och öknens utbredning. I den första dikten kastas läsaren mellan det ur klimatsynpunkt katastrofala året 536 och en samtid där jaget springer till bussen, en barndom under Vietnamkriget och en reflektion över Palmyras förstörelse. Senare i samlingen upprepas ordet "språktesta" i en loopande disintegrering av den svenska flyktingpolitiken:

/.../

**Språktesta Sådant som är söndrigt
Språktesta Barnen som knappt kan stå upp i den rangliga båten
som vind för våg driver omkring
långt ute till havs**

/.../

heter det, men också "Språktesta ruinekomin" och "Språktesta Den allt suddigare ängen". Vem eller vad är det egentligen som ska testas? Hur fördelas egentligen ansvaret, skulden? Kanske är det framför allt samtiden som *Ruiner* är en utgrävning av: av samtidens vokabulär, där begrepp från arkitektur, ekologi, ekonomi och flyktingpolitik förs samman och skapar ett slags ruinspråk. Det är en dikt med en skarp uppmärksamhet på ordens förbindelser med varandra såväl som de trådar som löper mellan orden och världen de refererar till – även om denna relation mellan språk och värld alltid präglas av hack och sprickor. En av de förbindelser som Nyberg utforskar genom dikterna är den mellan *nyckelstenen* – den mittersta stenen i en valvbåge – och *nyckelarten*:

**Slutstenen är en nyckelsten
Förs nyckelarterna ut ur systemen är systemen
hotade**

De flesta trösklar har redan passerats

När kommer vi som plundrat boet själva plundras

Här för Nyberg samman byggnad och ekosystem och pekar mot de analoga processerna mellan civilisationens och den biologiska världens förfall. Systemen håller på att braka samman, sammankopplade som de är med varandra. Det finns här – som alltid hos Nyberg – även en metalitterär gest;

framsidan av *Ruiner* är en återanvändning av omslaget till Gunnar Ekelöfs *Vägvisare till underjorden*, en bok som Ekelöf själv kallade för mittvalvet i sin Diwan-trilogi. Omslaget blir då ett exempel på en "spolia" – ett begrepp som återkommer i dikterna, och som betecknar återbruket av äldre byggstenar i nyare konstruktioner. Även mellan pärmarna är *Ruiner* full av sådan spolia.

Man ser till exempel hur Nyberg hela tiden återanvänder nyckelord från klimatdiskursen – och genom sin omlokalisering till poesin blir metaforerna återigen opaka. Det möjliggör för oss att tänka klimatförändringarna, miljöförstörelsen, spatialt. Vi släpar oss över tröskel efter tröskel. När ska vi snubbla och falla? När ska någon våga sig över trösklarna till våra ruiner och plundra vår västliga civilisation på allt den stulit från naturen såväl som från andra kulturer? Jag tror vi är allt fler som har en känsla av att det kanske inte är så långt kvar nu, att vi redan befinner oss i civilisationens eftersvall. Efter stormningen av Capitolium såg jag ett meme där någon googlat ungefär "Hur länge varar vanligtvis en civilisation?" och fått upp svaret att ett imperium i genomsnitt varar i 250 år. I nästa bildruta står "245 år" bredvid USA:s flagga. Nu går det i och för sig att argumentera för att USA inte varit ett imperium lika länge som det varit en stat, och därmed inte har förbrukat sin livstid än. Men memet pekar mot en känsla i samtiden av att de strukturer vi tagit för givna är på väg att braka ihop. *Ruiner* utforskar olika sätt att förhålla sig till förfallets närvaro.

Det som gör Nybergs dikt så genial är att den återbrukar samhällets språk: det är en dikt som liksom vänder på samtidens mylla och låter någonting nytt gro ur den. Någonting igenkännbart men också annorlunda. Och här uppstår då frågan om det är en hopplös eller hoppfull dikt. Ja, den är i varje fall inte apokalyptisk. Dikten handlar inte om hur allt tar slut men om hur allt blir ruiner, även den naturliga ordningen. Det är dock inte så dystert som det låter. Det finns en svart humor här, som särskilt väller fram i den sista prosaberättelsen. Den är något så oväntat som en hallucinatorisk gestaltning av klubben Forum – från bokens källförteckning att döma baserad på Matilda Gustafssons bok *Klubben*. Här får läsaren följa med till klubben Underjorden, där dörrvakter blir vägvisare ner i ruinens inre där absurda konsthappenings äger rum. Berättelsen fascinerar och stör, den understryker på något vis att vi – vi, poesi-läsare, som kanske eller kanske inte satt våra fötter på Forum – lever i ruiner av en borgerlig kultur.

För historiens ängel framträder det förflutna som en ständig katastrof som hopar ruiner på ruiner, menar Walter Benjamin. Hacken i skivan blir allt fler, limmet på bandets magnetskikt lossnar. Vet vi fortfarande vad orden refererar till, när världen genomgår så hastiga förändringar? *Ruiner* är en outhärlig reflektion över frågor som alla borde ställa sig idag. Vad är det egentligen för

civilisation vi har, och varför? Är det den civilisation vi vill ha? Och framför allt: vilka är vi när våra murar rämningar, när de strukturer vi tar för givet inte längre finns? *Ruiner* avslutas med raderna "Tomma bussar/ går mot Delfi." På väggen till templet i Delfi kunde man som bekant läsa "Känn dig själv" – men också "Mått i allt" och något som kan översättas med "Lämna pant, sedan ruin". Tusenåriga ordspråk, relevanta men bortglömda, som skaver mot den fossila kapitalismens tillväxtparadigm och samtidens bostadsbubblor. Men man måste inte ta bussen till Delfi för att meditera över deras innebörd. Man kan läsa Fredrik Nybergs *Ruiner* istället.

Ruiner
Fredrik Nyberg
Norstedts, 2021

Författarfoto: Emilie Asplund